

Emina Veljović

LL.B.; B. TEHN.: Pravne Studije; M.A. (stručna oblast: okolišno pravo)

Analiza zakonskih izmjena u odnosu na sprečavanje daljnje izgradnje MHE u BIH

Podržano od naručioca Fondacija Heinrich Böll, Sarajevo

Stajališta izražena u ovom dokumentu isključiva su odgovornost autora i ne odražavaju nužno stajalište Fondacije Heinrich Boell, Ureda u Sarajevu

Ovaj materijal je licenciran Creative Commons licencom CC-BY-SA: navođenje autorstva, dijeljenje pod istim uslovima. Objašnjenje licence može se naći na: <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0/de/>

Sadržaj

Lista skraćenica i pojmova	2
Sažetak	5
Poglavlje 1.	
UVOD	7
1.1. Izjava o istraživačkom problemu	7
1.2. Svrha analize	7
1.3. Istraživačka pitanja.	7
1.4. Značaj analize.	8
1.5. Dizajn i metode istraživanja.	8
Poglavlje 2.	
OBNOVLJIVI IZVORI ENERGIJE	10
2.1. Tehnologije obnovljivih izvora energije	10
2.2. Male hidroelektrane	11
2.3. Podsticanje hidroenergetskog cunamija u BiH	13
Poglavlje 3.	
ZAKONSKE IZMJENE – SPREČAVANJE	
DALJNJE IZGRADNJE MHE U BIH	14
3.1. Moratorij na mHE u Federaciji BiH	15
3.2. Moratorij na mHE u Republici Srpskoj.	25
3.3. Zapažanja članica Koalicije za zaštitu rijeka BiH u odnosu na zajedničke aktivnosti sprečavanja daljnje izgradnje mHE u BiH	27
Poglavlje 4.	
PREPORUKE I ZAKLJUČCI	29
Bibliografija	31
Dodatak A	
Upitnik: Zaustavljanje daljnje izgradnje mHE u BiH	33

Lista skraćenica i pojmova

aCSA – Aarhus centar u Sarajevu (puni naziv: Udruženje "Resurni Aarhus centar u Bosni i Hercegovini")

APOEF – Akcioni plan za korištenje obnovljivih izvora energije u Federaciji Bosne i Hercegovine

BiH – Bosna i Hercegovina

CZZS – Centar za životnu sredinu

DERK – Državna regulatorna komisija za električnu energiju

DEU – Delegacija Evropske unije

EU – Evropska unija

EK – Efikasna kogeneracija

FBiH – Federacija Bosne i Hercegovine

FERK – Regulatorna komisija za električnu energiju u Federaciji Bosne i Hercegovine

FMERI – Federalno ministarstvo energije, rudarstva i industrije

FMOIT – Federalno ministarstvo okoliša i turizma

FMPVŠ – Federalno ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva

Fosilna goriva ili mineralna goriva – goriva koja nastaju od prirodnih resursa poput anaerobnog raspadanja zakopanih mrtvih organizama, stara milione godina, a ponekad i više, koja sadrže visoke postotke ugljika i ugljikovodika. U fosilna goriva spadaju: treset ugljen (lignit, mrki ugljen, kameni ugljen), nafta i zemni plin

HE – Hidroelektrana – proizvodnja električne energije korištenjem energije vodenih tokova

Hidroenergija – oblik proizvodnje električne energije, koja se sastoji od iskorištavanja energije stvorene kao rezultat pomicanja velikih količina vode, pretvaranjem potencijalne ili kinetičke energije vode u električnu energiju

GWh – gigavatsat = 1×10^9 Wh

JP EPBiH – Javno preduzeće Elektroprivreda BiH

kW – kilovat = 1.000 vati

MVTEO – Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa BiH

MW – Megavat = milion vati = 1 000 000 vati

NVO – Nevladina/e organizacija/e

OIE – Obnovljivi izvori energije

RS – Republika Srpska

MHE ili mHE – Male hidroelektrane

W – vat – jedan vat je jedan džul energije po sekundi. Također, $1 \text{ vat} = 1 \text{ volt} \times 1 \text{ amper}$

Wh – vatsat – mjerna jedinica čija je primjena dopuštena i uobičajena za iskazivanje vrijednosti električne energije u elektroenergetskom sistemu. Jedan vatsat je energija koju utroši potrošač snage 1 W za vrijeme od 1 h. Prema tome, $1 \text{ Wh} = 1 \text{ W} \times 1 \text{ h} = 1 \text{ W} \times 3600 \text{ s} = 3600 \text{ J}$. Uobičajena je jedinica kilovatsat (kWh)

Sažetak

Bosna i Hercegovina (BiH) posebno je poznata po obilju vode i lijepim rijekama. Zapravo, veliki dio turizma povezan je s pružanjem aktivnosti na otvorenom, u blizini rijeka i jezera. Međutim, posljednjih deset godina rijeke BiH su pod različitim pritiscima lošeg upravljanja, što uključuje ekspanziju izgradnje hidroenergetskih objekata, naročito malih hidroelektrana (mHE).

BiH ima ukupno 244 rijeke, što znači da bi se izgradnjom više od 500 planiranih malih hidroelektrana efektivno sve rijeke u državi koristile u komercijalne svrhe (Bučinski, 2017). Kao i u susjednim državama, hidroenergija se u BiH trenutno promovira i tretira kao čista energija. Međutim, posljedice rada hidroelektrana govore suprotno. Dovoljno je samo pogledati fotografije suhih korita i jasno je da nema uslova za život biljaka i životinja koje zavise od vode – jer voda je život. Ova pogrešna postavka proizvela je nepravednu i štetnu posljedicu – podsticanje odnosno subvencioniranje energije proizvedene u hidroelektranama. Građani i pravna lica, kao potrošači električne energije, prinuđeni su da plaćaju podsticaje tzv. obnovljivih izvora energije, a sredstva prikupljena na taj način koriste se za lični, ekonomski podsticaj proizvođača odnosno investitora. Posljednjih deset godina najveći dio novca prikupljenog kroz sistem podsticaja preusmjeravao se ka investitorima koji su gradili mHE. Način na koji se grade hidroelektrane, posebno mHE u BiH, u većini slučajeva usko je povezan s koruptivnim radnjama i internim dogovorima između investitora i organa nadležnih za izdavanje koncesija, vodnih, ekoloških, urbanističkih, građevinskih i drugih dozvola.

Kao reakcija na ove događaje, različite grupe ljudi su se pobunile širom BiH u cilju zaštite svog prava na vodu. Te grupe, neke nevladine organizacije, neke neformalne grupe i pojedinci su se udružili i počeli zajednički djelovati u okviru Koalicije za zaštitu rijeka Bosne i Hercegovine. Cilj zajedničkog djelovanja je zaustavljanje svih nezakonitih procesa vezanih za izgradnju malih hidroelektrana, slučaj po slučaj. Paralelni cilj je zagovaranje zakonskih izmjena kako bi se zabranila daljnja izgradnja ovih objekata. U posljednje tri godine, snažnim djelovanjem Koalicije za zaštitu rijeka Bosne i Hercegovine, dogodile su se historijske zakonske promjene u oblastima zaštite okoliša, vode, energetike i zaštite prirode. ■■■

Poglavlje 1.

UVOD

U ovom poglavlju prikazani su problemi, svrha analize, istraživačka pitanja i značaj analize, s posebnim fokusom na razumijevanje važnosti zakonskih promjena u odnosu na mHE. Svakako, ekološke politike i zakoni imaju izuzetno važan, ako ne i vitalan društveno-politički i ekonomski efekt na državu. Oni postavljaju pravila i smjernice o načinu na koji se prirodni resursi jedne zemlje trebaju odnosno namjeravaju koristiti. Prema međunarodno prihvaćenim standardima, prirodne resurse treba koristiti razumno, s posebnom pažnjom na održive aspekte ekonomske aktivnosti, između ostalog minimiziranjem negativnih nuspojava radi postizanja održivosti, odnosno mogućnosti korištenja tih resursa u budućnosti.

1.1. Izjava o istraživačkom problemu

Nije neuobičajeno čuti da politike i zakoni zaštite okoliša u BiH zaostaju kada se suoče s ekonomskim razvojem i investicijama koje obećavaju značajne finansijske dobitke. Naročit ekonomski pritisak uočava se u situaciji kada se zemlje u razvoju, kao što je BiH, suočavaju s dugotrajnom političkom i ekonomskom nestabilnošću, recesijom, visokom nezaposlenošću i procesom tranzicije. Navedeni jaz ekonomske nesigurnosti nastoji se premostiti korištenjem prirodnih resursa u cilju, između ostalog, postizanja energetske tranzicije s fosilne na tzv. obnovljive izvore energije (OIE), koji trenutno uključuju i hidroenergiju.

1.2. Svrha analize

Svrha ovog istraživačkog rada jeste analiza zakonskih promjena u vezi sa zabranom daljnje izgradnje malih hidroelektrana u BiH s aspekta rada i zalaganja nevladinih organizacija iz oblasti zaštite okoliša u BiH okupljenih unutar neformalno organizirane Koalicije za zaštitu rijeka BiH.

1.3. Istraživačka pitanja

Centralna dva pitanja su:

1. Kako su kreirane i razvijane ekološke politike i zakoni u BiH u odnosu na sprečavanje daljnje izgradnje mHE?
2. Na koji način su ekološki NVO-i okupljeni unutar neformalno organizirane Koalicije za zaštitu rijeka BiH uticali na izmjene ekoloških politika i zakona u Bosni i Hercegovini u odnosu na sprečavanje daljnje izgradnje mHE?

1.4. Značaj analize

Ova analiza promovira bolje razumijevanje različitih prepreka na koje su građani i NVO-i nailazili tokom nastojanja očuvanja rijeka u BiH od izgradnje mHE. Analiza će biti od koristi svim pojedincima koji žele da saznaju više o navedenim problemima i o zakonskim rješenjima vezano za sprečavanje daljnje izgradnje mHE u BiH, kao i o ključnim razlozima zbog kojih je promovirana daljnja zabrana izgradnje mHE od NVO-a okupljenih unutar neformalno organizirane Koalicije za zaštitu rijeka BiH. Stoga bi građani, organi vlasti u BiH, istraživački centri, univerziteti, nevladine organizacije i drugi mogli imati koristi od nalaza ove analize.

1.5. Dizajn i metode istraživanja

U ovom poglavlju predstavljeni su dizajn i metode istraživanja. Kako je predmet ove analize prilično jedinstven, korištene su različite metode istraživanja da bi podaci bili pouzdaniji i efikasnije prikupljeni.

Dizajn istraživanja

U cilju odgovora na dva centralna pitanja analize (Kako su se kreirale i razvile ekološke politike i zakoni u BiH u odnosu na sprečavanje dalje izgradnje mHE? i Na koji način su ekološki NVO-i okupljeni unutar neformalno organizirane Koalicije za zaštitu rijeka BiH uticali na izmjene ekoloških politika i zakona u Bosni i Hercegovini u odnosu na sprečavanje daljnje izgradnje mHE?) korištene su kvalitativna i istraživačka metoda istraživanja. Korištene su javno dostupne informacije, zakoni, pravilnici i strategije nadležnih institucija te stručno odnosno praktično iskustvo stečeno iz ove oblasti. Glavna svrha istraživanja je generiranje boljeg uvida u kreiranje politike i zakona zaštite okoliša u BiH u odnosu na sprečavanje daljnje izgradnje mHE i razumijevanje načina na koji NVO-i unutar neformalno organizirane Koalicije za zaštitu rijeka BiH utiču na kreiranje tih zakona i politika.

Prikupljanje podataka

Prikupljanje podataka bazirano je na dostupnim dokumentima iz predmeta istraživanja, koji su, između ostalog, uključivali nacionalne i entitetske strategije zaštite okoliša, ekološke zakone i pravilnike na svim nivoima upravljanja, lična iskustva i rad unutar NVO-a Udruženje "Resursni Aarhus centar u BiH". Koalicija za zaštitu rijeka BiH korištena je kao platforma za *online* distribuciju upitnika i za *online* prikupljanje podataka. Upitnik je usavršen na osnovu sugestija i savjeta pojedinih članica Koalicije za zaštitu rijeka BiH. Ukupno dvanaest (12) pitanja, od kojih neka sadrže višestruke odgovore i priložene liste opcija, upućeno je svim članovima Koalicije putem društvene mreže i službenog *e-maila* (Dodatak A). Petnaest članica, pojedinačno i/ili kao predstavnik/ca NVO-a (od preko 20 ekoloških NVO-a, članica Koalicije za zaštitu rijeka BiH, u vrijeme kada je upitnik distribuiran), dalo je odgovore na pitanja.

Analiza podataka

Informacije prikupljene iz studija zaštite okoliša, zakona, pravilnika, objavljenih vijesti, praktičnog iskustva i rada unutar NVO-a Udruženje "Resursni Aarhus centar u BiH" i upitnika su upoređene i suprotstavljene. U cilju sticanja objektivnijeg i obuhvatnog uvida u proces izmjena zakonskog okvira u odnosu na mHE, lična iskustva su upoređena i suprotstavljena odgovorima iz pripremljenog upitnika (Dodatak A), a što je bila i primarna svrha upitnika.

Ograničenja analize

Ograničenja analize usko su povezana s odabranom metodom istraživanja, odnosno nedostaci kvalitativne istraživačke metode mogu uticati na interpretaciju podataka i zaključaka, tako da se neki zaključci mogu generalizirati. Štaviše, budući da se kvalitativno istraživanje više oslanja na riječi, to znači da se prikupljeni podaci mogu tumačiti subjektivno. Međutim, kako bi se izbjegli ili minimizirali efekti subjektivne generalizacije, u ovom istraživanju korišteno je više izvora za potvrdu prikupljenih podataka, gdje usvojeni zakoni i pravilnici predstavljaju i najvjerodostojniji izvor informacija. Za dobijanje podataka u vezi s nekim specifičnijim pitanjima pripremljen je i korišten upitnik koji je služio i kao dodatni alat za uzorkovanje, a sastoji se od kombinacije otvorenih i zatvorenih pitanja. Podaci iz ovog upitnika su zatim suprotstavljani podacima dobijenim iz drugih izvora, naročito u odnosu na subjektivne stavove i iskustva. Na taj način je bilo moguće testirati razvoj zakona i politika u odnosu na mHE tokom vremena, a ujedno i suprotstaviti prikupljene podatke. Kada je riječ o upitniku, još jedno ograničenje je vezano za veličinu uzorka s obzirom na to da je upitnik distribuiran samo članicama mreže Koalicija za zaštitu rijeka u BiH. Nadalje, postoji nedostatak prethodnih istraživačkih studija i analiza o ovoj temi, kao i nedostatak dostupnih podataka, posebno kada je riječ o stavovima šire javnosti u odnosu na cjelokupan proces izmjena zakonskog okvira u odnosu na sprečavanje daljnje izgradnje mHE u BiH. ■■■

Poglavlje 2.

OBNOVLJIVI IZVORI ENERGIJE

Prema aktuelnom Zakonu o korištenju obnovljivih izvora energije i efikasne kogeneracije ("Službene novine Federacije BiH", broj 70/13), skraćeno Zakon o korištenju OIEiEK-a, obnovljivi izvori energije znače obnovljive nefosilne izvore energije (vjetar, sunce, geotermalni izvori, tlo, plim/oseka, hidroenergij, biomas, deponijski gas, gas iz postrojenja z preradu otpada i biogas). Navedena definicija poprilično prati definiciju čl. 2. stav (2) tačka a) Direktive o obnovljivoj energiji 2009/28/EZ (Evropski parlament i Vijeće Evropske unije, 2009, str. 17-18). Naime, prema Ugovoru o uspostavi Energetske zajednice ("Službeni glasnik Bosne i Hercegovine – Međunarodni ugovori", broj 9/06) koji su zaključile Evropska unija s jedne i Albanija, Bosna i Hercegovina, Crna Gora, Kosovo, Makedonija, Moldavija, Srbija, Ukrajina i Gruzija s druge strane ugovorne potpisnice dužne su povećati korištenje obnovljive energije i utvrditi uslove za trgovinu energijom u okviru jednog jedinstvenog regulatornog prostora (Vijeće ministara BiH, 2018, str. 38). U cilju ispunjavanja ovih obaveza sve ugovorne strane obavezne su i postepeno preuzimati dijelove pravne stečevine EU (franc. *acquis communautaire*) na način da u svoje zakonodavstvo transponiraju zahtjeve i pravila odgovarajućih direktiva i uredbi Evropske unije u područjima električne energije, plina, zaštite okoliša, konkurencije, obnovljivih izvora energije, energetske učinkovitosti, nafte, vođenja statistike i infrastrukture kako bi se zaštitili potrošači, smanjivala energetska ovisnost te ublažavali uticaji na okoliš. Nažalost, transponiranje i provedba *acquisa* u BiH i entitetima ne odvija se dogovorenim dinamikom, naročito s obzirom na to da je okolišno uređenje spušteno na nivo entiteta, koji imaju potpunu nadležnost, dok Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa BiH ima ulogu nadzora i sporadične koordinacije na državnom nivou. Slična je situacija i u vezi s energetske strategijama i koordinacijom u ovoj oblasti.

2.1. Tehnologije obnovljivih izvora energije

Bosna i Hercegovina ima veliki tehnički potencijal obnovljivih izvora energije, poput solarnog potencijala, koji je 2.963,7 MW, zatim potencijala vjetra 13.141,1 MW i hidropotencijala od 6.110 MW (Vijeće ministara BiH, 2018, str. 104). To znači da pored hidroelektrana, čiji troškovno-konkurentan potencijal iznosi 2.510 MW, BiH ima i veliki troškovno-konkurentan solarni i vjetropotencijal. Međutim, u BiH tokom 2015. godine najveći doprinos imale su hidroelektrane, odnosno gotovo potpuni doprinos u sektoru električne energije u iznosu od **99,9%**, dok su ostatak doprinosa imale solarne elektrane (Vijeće ministara BiH, 2018, str. 106). U posljednjih sedam godina, tačnije od 2015. do 2022. godine, udio OIE-a iz hidroelektrana nije se bitno izmijenio i činio je i dalje preko 95%, s umjerenim povećanjem koje dolazi iz vjetroelektrana i odnedavno iz solarnih elektrana. Bitno je istaći da se u BiH **podstiču samo hidroelektrane snage do 10 MW**, kao i svi ostali ranije navedeni izvori (vjetroelektrane, solarne elektrane i elektrane na biomasu/bioplina) (Vijeće ministara BiH, 2018, str. 107). To znači da se hidroelektrane

veće od 10 MW **ne podstiču** odnosno ne subvencioniraju. Međutim, u Direktivi o obnovljivoj energiji 2009/28/EZ **ne postoji** takvo ograničenje. Inače, čl. 3. navedene direktive određeno je da **do 2020.** godine u Evropskoj uniji udio OIE-a energije u konačnoj bruto potrošnji energije u zajednici mora biti "**20%**" (Evropski parlament i Vijeće Evropske unije, 2009, str.19). Interesantno je da je BiH usvojila Akcioni plan za korištenje OIE-a, te se njime obavezala da će do 2020. godine postići udio **od 40%** u ukupnoj finalnoj potrošnji (Vijeće ministara BiH, 2018, str. 65). Federacija BiH je 2014. godine usvojila sličan Akcioni plan za korištenje OIE-a kojim se obavezala da će **do 2020. godine postići udio od 41%** u ukupnoj finalnoj potrošnji, a Republika Srpska čak **48%** (Vijeće ministara BiH, 2018, str. 104). To znači da je BiH preuzela **duplo strožiji** standard u odnosu na postotak proizvodnje električne energije iz OIE-a, a koji je do zadatog vremenskog roka **uspjela i ostvariti!** Naime, prema podacima Državne regulatorne komisije za električnu energiju (DERK), BiH je 2019. godine iz OIE-a **proizvela 40%** ukupno proizvedene električne energije (DERK, 2019, str. 34). To znači, da je članica EU, BiH bi već bila na visokom **osmom** mjestu po proizvodnji električne energije iz OIE-a, u poređenju sa 28 zemalja članica EU (Evropska komisija, 2020). Međutim, ovako zavidno postignut rezultat treba posmatrati s aspekta okolnosti da je BiH i prije ovih zadatah ciljeva već ostvarivala značajnu proizvodnju električne energije iz obnovljivih izvora energije, i to ponajviše na bazi već uspostavljene mreže korištenja hidropotencijala.

2.2. Male hidroelektrane

U BiH je do sada izgrađena **121 mala hidroelektrana**, od toga 69 u Federaciji BiH, a 52 u Republici Srpskoj, dok je planirana izgradnja još najmanje dodatnih 352 mHE (Eko akcija, 2022). Od 108 malih hidroelektrana, koliko ih je bilo u pogonu 2020. godine, proizveden je 341,02 GWh, odnosno **svega 2,2%** od ukupno proizvedene električne energije u BiH (DERK, 2020, str. 36)! Zahvaljujući nešto povoljnijoj hidrološkoj situaciji i većim padavinama, mHE su tokom 2021. proizvele oko 2,5% električne energije u BiH, tj. **svega 433,41 GWh** od ukupno proizvedenih 17.055,44 GWh električne energije (**DERK, 2021, str. 38**). **Inače**, zbog visoke automatizacije nije potrebno angažirati radnike za rad mHE, te se obično, u zavisnosti od lokacije, zapošljava **do jedan radnik** po postrojenju (Eko akcija, 2021). Koncesijske naknade su vrlo niske i čine obično **do 3%** ukupnog prihoda svake male hidroelektrane (Eko akcija, 2021). U Srednjobosanskom kantonu, gdje je dosada izgrađena skoro trećina ukupnog broja mHE u BiH, koncesijskim naknadama ovaj kanton ostvaruje svega **0,46%** svog ukupnog prihoda (Eko akcija, 2021).

Bitno je istaći da postoje različite procjene o potencijalu mHE i da te procjene nemaju značajnija međusobna odstupanja, "gdje u prethodnim studijama JP EPBiH (rađenim do 1992. godine) govori se o teoretskom hidropotencijalu u BiH od cca 99.256 GWh/g, tehničkom potencijalu od cca 23.395 GWh/g, od čega otpada **samo 2.599**

GWh/g na male hidroelektrane sa ukupnom instaliranom snagom cca 700 MW koji bi se mogao iskoristiti izgradnjom **preko 800 malih HE** različitih pojedinačnih snaga **do maksimalno 5 MW**" (Vlada FBiH, Federalno ministarstvo energije, rudarstva i industrije, 2009, str. 188).

Članom 15. Uredbe o podsticanju proizvodnje električne energije iz obnovljivih izvora energije i efikasne kogeneracije i određivanju naknada za podsticanje FBiH ("Službene novine Federacije BiH", broj 48/14) izvršena je klasifikacija postrojenja u svrhu određivanja postrojenja koja mogu biti podobna za podsticaje, gdje se u zavisnosti od instalirane snage postrojenja dijele na:

- "a) mikro postrojenja: od 2 kW do i uključivo 23 kW,
- b) mini postrojenja: od 23 kW do i uključujući 150 kW,
- c) mala postrojenja: od 150 kW do i uključivo 1 MW,**
- d) srednja postrojenja: od 1 MW do i uključivo 10 MW,
- e) velika postrojenja: preko 10 MW".

Prema navedenoj klasifikaciji **mala postrojenja su ona postrojenja instalirane snage do 1 MW**. Međutim, što se tiče izgradnje malih hidroelektrana u FBiH, u postupku ishodovanja neophodnih dozvola, poput okolinske dozvole, često postrojenja koja imaju instaliranu snagu 5 MW i više su se kategorizirala kao "mala" postrojenja, poput tzv. malih hidroelektrana mHE "Buna I" i mHE "Buna II" koje se planiraju graditi kod ušća rijeke Bune i na Neretvi, a obje imaju instaliranu snagu po 5 MW. Putem ove kategorizacije vršeno je prividno ublažavanje štetnosti postrojenja po okoliš korištenjem pridjeva poput "mala" i "mini" kako bi se građani u čijoj općini se hidroelektrana namjerava graditi doveli u zabludu. Korištenjem ovih marketinških pridjeva investitori su nastojali pridobiti građane i na taj način izbjeći njihov otpor još u ranoj fazi ishodovanja dozvola. U Republici Srpskoj prema čl. 45. stav (1) Pravilnika o poticanju proizvodnje električne energije iz obnovljivih izvora i u učinkovitoj kogeneraciji ("Službeni glasnik Republike Srpske", broj 114/13, 88/14, 43/16, 29/19) Regulatorna komisija posebnom odlukom utvrđuje zagarantirane otkupe cijene električne energije proizvedene u sljedećim vrstama proizvodnih postrojenja:

- a) hidroelektrane instaliranog kapaciteta:
 - do i uključujući 1 MW,
 - preko 1 MW do i uključujući 5 MW, i
 - preko 5 MW do i uključujući 10 MW.

Uvidom u navedeni Pravilnik, može se zaključiti da nije izvršena precizna klasifikacija hidroelektrana na tzv. male, srednje ili velike. Međutim, kao u FBiH, u praksi, investitori i u RS-u su **često koristili** pridjeve poput "mala" i "mini" kako bi udobrovoljili građane tokom postupka promocije, a zatim i same izgradnje pojedinog hidroenergetskog objekta.

2.3. Podsticanje hidroenergetskog cunamija u BiH

Zbog učestalosti javne kritike i protesta građana diljem BiH u mnogim slučajevima je razotkriveno da je podsticanje odnosno subvencioniranje izgradnje malih hidroelektrana u odnosu na druge oblike OIE-a, poput vjetro i solarne energije, bila posljedica proračunate, političke odluke, motivirana apelima investitora, a koji su nerijetko bili u bliskim odnosima s predstavnicima vlasti. Naime, investitori s lokalnim elektroprivredama potpisuju ugovor o obaveznom otkupu električne energije na **12 (u Federaciji) ili 15 godina (u RS-u)**, gdje im se jamči povlašćena cijena za električnu energiju koja je stalna i ne zavisi od tržišta. Sve što investitori proizvedu u tih 12 ili 15 godina bit će otkupljeno po toj cijeni, što predstavlja veoma stabilan izvor prihoda za investitora i **primarni ekonomski motiv izgradnje mHE**, dok koncesijsko pravo korištenje rijeke može trajati i do 30 godina, a sve češće koncesije se aneksima na koncesijske ugovore produže i **na rok trajanja od 50 godina**. Štaviše, praksa na terenu je pokazala da se tokom ishodovanja koncesijskih ugovora lokalnim zajednicama gdje se mHE planirala graditi obećavalo da će nakon isteka koncesijskog ugovora ta mHE biti prenesena u vlasništvo lokalne zajednice ili da će se rijeka vratiti u pređašnje stanje. Kao period povrata često bi se navodilo vrijeme do 15 godina. Međutim, u stvarnosti, prema podacima iz različitih potpisanih koncesijskih ugovora evidentno je da je koncesijsko pravo na korištenje pojedine rijeke za rad mHE obično ugovoreno da traje najmanje 30 godina, te da bi se zatim produžilo za još 20 godina putem aneksa na ugovor o koncesiji. Navedena problematika je naročito aktualna posljednjih 10 godina, gdje svi nadležni organi na svoj način doprinose istoj aktivnim koruptivnim djelovanjem pojedinaca ili putem indirektno podrške u vidu administrativne šutnje na zahtjeve koje upućuju zabrinuti građani. Na osnovu Zakona o koncesijama u FBiH kantoni su nadležni za izdavanje koncesija za gradnju elektrana **do 5 MW**. Iz tog razloga koncesije za mHE do 5 MW se dobijaju od nadležnih kantonalnih vlasti, a **iznad 5 MW od federalnih vlasti**. Mnogi slučajevi na terenu pokazali su da se i ishodovanje koncesija vrši krajnje "(ne)transparentno prema javnosti, te (uz) izdavanje «upitnih» okolinskih dozvola i «upitno» poštivanje ekoloških kriterija prilikom gradnje" (Vlada FBiH, Federalno ministarstvo energije, rudarstva i industrije, 2009, str. 202). A pored toga, zakoni o koncesijama na svim nivoima vlasti ostavljaju mogućnost za dostavljanje **samoinicijativne** ponude od strane investitora, što je gotovo isključiva praksa u slučaju izgradnje mHE u BiH. Prema tome, bitan razlog masovnog ulaganja investitora u izgradnju mHE treba tražiti upravo u uspostavljenom sistemu koncesijskih naknada i podsticaja za OIE koje svi građani BiH plaćaju putem računa za električnu energiju.

U izvještaju pod naslovom "Cunami hidroelektrana na Balkanu" predstavljeno je drastično povećanje broja planiranih hidroelektrana na Balkanu, a koji raste svake godine (River Watch, 2017). "[N]a području od Slovenije do Grčke planira se **oko 2800 hidroelektrana**, od kojih će se čak **37 odsto** graditi unutar zaštićenih područja, poput nacionalnih parkova i područja Natura 2000" (River Watch, 2017). U okviru kampanje **Spasimo plavo srce Evrope** (engl. Save the Blue Heart of Europe), društvo za zaštitu rijeka pod nazivom River Watch redovno prati razvoj izgradnje hidroelektrana na Balkanu. U koordinaciji s lokalnim nevladinim udruženjima i grupama, poput onih okupljenih u Koaliciju za zaštitu rijeka u BiH, već dugi niz godina se nastoji zaustaviti nelegalna gradnja mHE, a naročito mHE koje su planirane na tzv. drevnim i netaknutim rijekama koje predstavljaju posljednja skrovišta za brojne biljne i životinjske vrste na evropskom kontinentu, od kojih su mnoge kritično ugrožene i pred izumiranjem. ■■■

Poglavlje 3.

ZAKONSKE IZMJENE – SPREČAVANJE DALJNJE IZGRADNJE MHE U BIH

Iako borba za zaustavljanje odnosno moratorij na izgradnju mHE u BiH datira od izgradnje prvih takvih objekata na teritoriji BiH još tokom 90-ih godina prošlog stoljeća i 2000-ih, ipak, u odnosu na intenziviranje zagovaračkog aspekta, kao relevantan period se može uzeti vrijeme osnivanja neformalne Koalicije za zaštitu rijeka BiH u junu 2016. godine, a nakon toga zagovarački relevantan moment je svakako kreiranje, zatim i usvajanje "Deklaracije o zaštiti rijeka Zapadnog Balkana" u novembru 2019. godine. Navedena deklaracija produkt je rada NVO-a, većinom onih okupljenih unutar Koalicije za zaštitu rijeka BiH. Usaglašeno usvajanje teksta Deklaracije provedeno je na međunarodnoj konferenciji "Pravni i praktični alati za zaštitu rijeka Zapadnog Balkana" na kojoj su, pored učesnika iz BiH, učestvovali i pojedinci i NVO-i iz Hrvatske, Češke, Albanije, Crne Gore, Srbije i Sjeverne Makedonije, kao i predstavnici relevantnih institucija u BiH (CZZS, 2019). Nakon slikovitog predstavljanja mnogobrojnih slučajeva devastacije rijeka od strane mHE, učesnici konferencije su se tom prilikom složili da se "kontaktiraju nadležne institucije **sa zahtjevom za moratorijem na izgradnju hidroelektrana** te da se revidiraju sve usvojene strategije/planovi/programi i drugi strateški dokumenti koji direktno i indirektno utiču na upravljanje našim rijekama" (CZZS, 2019). Nakon konferencije, mnoge članice Koalicije za zaštitu rijeka u BiH su ozbiljno pristupile ovom mandatu te su započele sa zagovaranjem u cilju stjecanja podrške od nadležnih institucija. Naime, ustanovljeno je da borba "slučaj, po slučaj" nije dovoljno efikasna i ekspeditivna za zaštitu svih rijeka na kojima se planirala izgradnja mHE, naročito s obzirom na planiran broj mHE, više od 500. Iz tog razloga došlo se do zaključka da je potrebno integrirati borbu za zaštitu rijeka na način da se prvo zauzme jedinstven stav vezano za mHE, baziran na višegodišnjim prikupljenim podacima koji su jasno dokazali da je ekonomska i energetska isplativost ovih objekata poprilično zanemariva u odnosu na razmjer devastacije po okoliš i lokalno stanovništvo koje zavisi od rijeka. Ti podaci su i predstavljeni široj publici tokom održane konferencije "Pravni i praktični alati za zaštitu rijeka Zapadnog Balkana".

Inače, uloga Koalicije za zaštitu rijeka Bosne i Hercegovine (u nastavku teksta još i skraćeno: Koalicija) je "da pruža podršku lokalnom stanovništvu da se na vrijeme uključi u donošenje odluka i donese stav o izgradnji hidroelektrana u Bosni i Hercegovini (...) trenutno okuplja preko 20 organizacija iz čitave države i broj članica i dalje raste. U Koaliciji su **jako važni pojedinci i organizacije** koje svojim radom pokazuju na koji način se rijeke mogu održivo koristiti, sa minimalnim uticajem na prirodu i sa dobitima za lokalno stanovništvo" (Koalicija, 2022). Prema tome, Koalicija je postala jedinstvena platforma kreirana u cilju pružanja podrške svim građanima koji su nastojali ili nastoje zaštititi rijeke u svojim zajednicama od izgradnje hidroenergetskih objekata, s posebnim osvrtom na mHE. Udruženim djelovanjem pojedinaca i NVO-a unutar Koalicije, uz pomoć aktivista, formirana je grupa eksperata iz različitih oblasti: biologije, ekologije, terenskog istraživanja, geografije, energetike, ekonomije, informatike, prava,

žurnalistike, hemije i sl., koji su svoju ekspertizu, prvenstveno na volonterskoj bazi, nudili građanima koji su se obraćali za pomoć Koaliciji. Udružena ekspertiza Koalicije bila je ključna u identifikaciji mHE kao energetske i ekonomske neisplativim objektima. Također, Koalicija je bila neprikosnoven faktor za podizane svijesti o štetnosti ovih objekata putem medija i pojedinačno održanih edukacija, a zatim i u odnosu na formiranje zagovaračkog fronta za zakonske izmjene. Međutim, bitno je istaći da je upravo šira **javnost** koja se obraćala članicama Koalicije u pojedinačnim slučajevima bila **pokretačka snaga borbe** za zaštitu rijeka od mHE i u odnosu na uspostavu javnog mnijenja koje je pružalo snažnu i neizostavnu podršku za kreiranje zakonskih izmjena u cilju zaustavljanje daljnje izgradnje mHE u BiH.

3.1. Moratorij na mHE u Federaciji BiH

Zagovarački napori Koalicije za zaštitu rijeka BiH su tokom 2020. donijeli prve pobjede kada su zastupnici Predstavničkog doma Parlamenta Federacije BiH 23. juna 2020. usvojili Deklaraciju o zaštiti rijeka i izglasali **Zaključak o potpunoj zabrani gradnje mHE na teritoriji FBiH** (br. 01-13-479,481, 01-14-164, 166, 167/20 od 29. 6. 2020). Na ovaj način prvi put je bio iskazan jasan stav zakonodavne institucije da mHE u FBiH nemaju budućnost. Međutim, s obzirom na to da je, kao što i samo ime sugerira, navedena deklaracija deklarativne prirode, odnosno više iskazuje političku volju o nužnosti mijenjanja određenog stava, u konkretnom slučaju stava prema podržavanja daljnje izgradnje mHE, članice Koalicije ustanovile su da je nužno zagovarati konkretne zakonske izmjene, a na osnovu utvrđenih principa unutar teksta Deklaracije. U novembru 2020. godine Koalicija je predstavila listu zahtjeva za zakonske izmjene na sastanku održanom s premijerom FBiH i relevantnim predstavnicima nadležnih federalnih ministarstava: okoliša i turizma; energije, rudarstva i industrije; poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva (Vlada FBiH, 2020). Navedeni sastanak je, uz pomoć članica Koalicije, zaplijenio i međunarodnu pažnju, tako da je glumac i aktivista za zaštitu okoliša Leonardo DiCaprio na svom Instagram profilu pozvao premijera FBiH i Vladu FBiH *da poduzmu pravne mjere za zaštitu rijeka, odnosno područja koja su od posebnog prirodnog značaja – Plavo srce, od daljnjeg uništavanja gradnjom malih hidroelektrana* (Radio Slobodna Evropa, 2020).

3.1.1. Lista i tabela zahtjeva upućena federalnim institucijama

U novembru 2020. godine predstavnici različitih članica Koalicije uputili su sljedeću usaglašenu Listu zahtjeva federalnim institucijama u odnosu na zakonske izmjene za sprečavanje daljnje izgradnje mHE u Federaciji BiH (Eko akcija, 2020):

A. Hitni koraci:

1. Smanjenje ugovorenih odnosno potpuno ukidanje budućih podsticaja za struju proizvedenu u malim hidroelektranama snage preko 150 kW, čime bi se prestalo nagrađivati uništavanje okoliša.
2. Zaustavljanje izdavanja okolinskih dozvola za gradnju mHE, čime bi se gotovo potpuno zaustavila izgradnja novih mHE.
3. Momentalno ukidanje dijela "naknade za obnovljive izvore" koja se usmjerava za male hidroelektrane, a koju uz mjesečne račune za električnu energiju plaćaju svi građani i privrednici u Federaciji BiH, pa i tokom trajanja vanrednog stanja uzrokovanog pandemijom.

B. Srednjoročne mjere – usmjerene ka saniranju štete nastale izgradnjom mHE i sprečavanju buduće:

1. Revizija do sada izdatih dozvola i saglasnosti za gradnju kroz:
 - utvrđivanje nepravilnosti u procesu izdavanja dokumentacije
 - utvrđivanje odgovornosti nadležnih institucija i pojedinaca
 - propisivanje obaveza investitora radi otklanjanja nepravilnosti
 - propisivanje obaveza investitora u pogledu sanacije štete po okoliš nastale u procesu izgradnje i sprečavanja bilo kakvog budućeg uništavanja okoliša.
2. Zaštita živog svijeta od rada postojećih mHE izmjenom podzakonskih akata.
3. Reforma inspeksijskih organa.

C. Dugoročni rad na očuvanju vodenog bogatstva podrazumijeva sveobuhvatnu zaštitu vode, i to:

1. Zakon o zaštiti rijeka (po mogućnosti kao poseban zakon, tj. lex specialis, da bi se razriješili eventualni sukobi normi u postojećem zakonskom okviru).
2. Ustavna zaštita vode i prava na pitku vodu.

Uz ovu Listu zahtjeva upućena je precizirana tabela s pregledom konkretnih mjera (Eko akcija, 2020):

PREGLED MJERA NEOPHODNIH ZA ZAŠTITU VODENOG BOGATSTVA U FEDERACIJI BiH

Nadležna institucija	Naziv pravnog dokumenta	Tip izmjena i dopuna	Cilj
1. Federalno ministarstvo okoliša i turizma	Pravilnik o pogonima i postrojenjima za koje je obavezna procjena uticaja na okoliš i pogonima i postrojenjima koji mogu biti izgrađeni i pušteni u rad samo ako imaju okolinsku dozvolu ("Sl. nov. FBiH", br. 19/04)	Izmjena pravilnika	Da skoro sve okolinske dozvole (za postrojenja snage preko 150 kW) za projekte izgradnje mHE izdaje FMOIT, uz obaveznu proceduru procjene uticaja na okoliš
2. Federalno ministarstvo okoliša i turizma	Pravilnik o utvrđivanju uslova, kriterija za odobravanje i održavanje certifikacije za članove u stručnim komisijama za ocjenu planova aktivnosti i studija o procjeni uticaja na okoliš u postupku izdavanja okolinske dozvole ("Sl. nov. FBiH", br. 94/12)	Izmjena pravilnika	Potrebne su izmjene kako bi se omogućilo formiranje posebnih komisija za ocjenu studija uticaja projekata izgradnje mHE za koje okolinsku dozvolu izdaje FMOIT.
3. Federalno ministarstvo okoliša i turizma	Pravilnik o načinu formiranja i rada stručnih komisija za ocjenu studija o procjeni uticaja na okoliš u postupku izdavanja okolinske dozvole za pogone za proizvodnju hidroelektrične energije	Izrada novog pravilnika	Potrebno je donošenje novog pravilnika kojim bi se precizirao način formiranja i rada komisija za ocjenu studija uticaja postrojenja mHE za koje okolinsku dozvolu izdaje FMOIT
4. Federalno ministarstvo energije, rudarstva i industrije	Uredba o podsticanju proizvodnje električne energije iz obnovljivih izvora energije i efikasne kogeneracije i određivanju naknada za podsticanje ("Sl. nov. FBiH", br. 48/14)	Izmjena uredbe	Ukidanje podsticaja za mHE preko 150 kW
5. Federalno ministarstvo energije, rudarstva i industrije	Odluka o izmjeni Odluke o donošenju akcionog plana za korištenje obnovljivih izvora energije u Federaciji Bosne i Hercegovine	Izmjena APOEF-a	Izmjena kvota za hidroenergiju da bi podsticana bila samo proizvodnja iz mHE snage do 150 kW i ukinuto pravo na otkup po referentnoj cijeni za mHE snage preko 150 kW

PREGLED MJERA NEOPHODNIH ZA ZAŠTITU VODENOG BOGATSTVA U FEDERACIJI BiH

	Nadležna institucija	Naziv pravnog dokumenta	Tip izmjena i dopuna	Cilj
6.	Federalno ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva	Izmjena Pravilnika o načinu određivanja ekološki prihvatljivog protoka	Izmjena pravilnika	Ustanovljavanje obaveze za investitore da prate ekološki prihvatljiv protok u realnom vremenu i redovno telemetrijski dostavljaju podatke u informacione sisteme Agencija za vode. Revizija algoritma za izračun ekološki prihvatljivog protoka u skladu s najboljim praksama zemalja članica EU
7.	Regulatorna komisija za energiju u Federaciji BiH	Izmjena Pravilnika o metodologiji za utvrđivanje referentne cijene električne energije ("Sl. nov. FBiH", br. 50/14)	Izmjena pravilnika	Ukidanje koeficijenta podsticaja električne energije iz obnovljivih izvora kako bi se snizila referentna cijena električne energije
8.	Federalno ministarstvo okoliša i turizma	Donošenje Zakona o zaštiti rijeka	Novi zakon	Posebna zaštita rijeka koja bi se provodila ustanovljavanjem nacionalnog sistema divljih i slikovitih rijeka određivanjem početnih sastavnica tog sistema i propisivanjem metoda i standarda prema kojima se dodatne komponente mogu dodati u sistem s vremena na vrijeme
9.	Parlament FBiH	Amandmani na Ustav Federacije BiH o zaštiti vode i pravu na pitku vodu	Amandmani na Ustav FBiH	Ustavna zaštita vode i prava na pitku vodu
10.	Skupštine kantona	Amandmani na ustave kantona u sastavu Federacije BiH o zaštiti vode i pravu na pitku vodu	Amandmani na ustave kantona	Ustavna zaštita vode i prava na pitku vodu

3.1.2. Analiza uvažanih zahtjeva upućenih federalnim institucijama

A. Hitni koraci:

Koraci 1 i 3:

Što se tiče koraka 1 i 3, došlo je do značajnijih pomaka, i to u odnosu na Zakon o električnoj energiji FBiH ("Službene novine FBiH", br. 66/2013, 94/2015, 54/2019, 1/2022 i **61/2022**). Izmjenama i dopunama ovog zakona jasnije je definirano da su male hidroelektrane **svi** hidroenergetski objekti **do i uključivo 10 MW**. Nadalje, izmjenama je određena **obustava izdavanje energetske dozvola za sve mHE**. Bez energetske dozvole ovi objekti se ne mogu legalno graditi i **upravo na taj način** dolazi i do njihove **faktičke obustave u odnosu na gradnju** s obzirom na to da je posjedovanje energetske dozvole nužno investitoru u postupku prikupljanja potrebnih dozvola za izgradnju proizvodnog elektroenergetskog objekta.

Međutim, trenutno se sav tekst Zakona o električnoj energiji FBiH mijenja i nalazi se u formi nacrtu. Ono što je važno jeste da su u nacrtu zadržane posljednje izmjene u odnosu na mHE, tj. zadržana je nova definicija da su mHE svi hidroenergetski objekti do i uključivo 10 MW i da se obustavlja izdavanje energetske dozvole za mHE. Ali članovi Koalicije su u sklopu javnih rasprava uputili dodatne komentare i prijedloge na nacrt kako bi što više unaprijedili tekst nacrtu, naročito u kontekstu izuzeća energetske dozvole za mHE. Uz unaprijeđeni tekst nacrtu moglo bi se postići značajnije usaglašavanje s Direktivom 2018/2001 Evropskog parlamenta i Vijeća o promicanju upotrebe energije iz obnovljivih izvora, a koja je preinačila Direktivu o obnovljivoj energiji 2009/28/EZ.

Također, trenutno je u nacrtu i sav tekst Zakona o korištenju obnovljivih izvora energije i efikasne kogeneracije FBiH. Ovim nacrtom se **izostavljaju mHE kao obnovljivi izvori energije**, što je **ključno** za zaustavljanje daljnje izgradnje mHE, naročito jer se čl. 30. ovog nacrtu izostavlja mogućnost za proizvođače električne energije da ostvare podsticaje za proizvodnju električne energije iz mHE, jer se energija vodenih tokova putem malih postrojenja više **ne tretira kao vid OIE!** Tako će usvajanjem novog zakona o korištenju OIEiEK-a FBiH efektno **doći do potpune obustave** u odnosu na sistem podsticaja, tj. sistem subvencioniranja proizvodnje električne energije iz mHE! Ali s obzirom na to da nacrt treba urediti u odnosu na druge članove i vidove podsticaja iz drugih OIE, članice Koalicije su u sklopu javnih rasprava dostavile dodatne komentare i prijedloge i na ovaj nacrt. Uz bolji tekst nacrtu moguće bi bilo još efikasnije se usaglasiti s odredbama Direktive 2018/2001 EU o promicanju upotrebe energije iz obnovljivih izvora u odnosu na aspekte promoviranja energetske efikasnosti, uspostavljanja sistema učinkovitog centraliziranog grijanja i hlađenja i sl.

Bitno je istaći da će usvajanjem novog zakona o električnoj energiji FBiH kao i novog zakona o korištenju OIEiEK-a FBiH doći i do nužne izmjene prateće Uredbe o podsticanju proizvodnje električne energije iz obnovljivih izvora energije i efikasne kogeneracije i određivanju naknada za podsticanje FBiH ("Službene novine FBiH", broj 48/14). Na ovaj naći će se uvažiti u cijelosti i zahtjev br. 4 iz tabele koju su nadležnim institucijama uputile članice Koalicije.

Vezano za zahtjev br. 5 iz tabele koju su članice Koalicije uputile nadležnim institucijama, a tiče se Odluke o izmjeni Odluke o donošenju Akcionog plana za korištenje obnovljivih izvora energije u Federaciji BiH ("Službene novine FBiH", broj 48/14, **70/14**), još nije došlo do pomaka. Naime, u Odluci o donošenju Akcionog plana za korištenje obnovljivih izvora energije u Federaciji BiH ("Službene novine FBiH", broj 48/14) u tekstu Akcionog plana Federacije BiH za korištenje obnovljivih izvora energije (APOEF) u Tabeli 10. b: *Pregled proizvodnje električne energije iz OIE koji će se podsticati do 2020. godine*, u koloni za 2016, gdje se iskazuje snaga u MW, u redu koji se odnosi na hidroenergiju iz postrojenja srednja od 1 do 10 MW, broj "19,534" zamijenjen je brojem

"21,036". Drugim riječima, tom odlukom izvršeno je povećanje planirane proizvodnje električne energije iz hidroenergetskih objekata snage od 1 do 10 MW, gdje se do 2020. planiralo da to povećanje iznosi čak **35,000**. Upravo iz tog razloga su članice Koalicije tražile da se izmijeni APOEF na način da kvota za podsticanje hidroenergije bude proizvodnja električne energije iz mHE **snage do 150 kW**, a ujedno da se ukine pravo na otkup po referentnoj cijeni za mHE snage preko 150 kW.

U Federaciji BiH podsticanje električne energije iz obnovljivih izvora zasnovano je na garantiranim tarifama. Izračun garantiranih otkupnih cijena vrši FERK na osnovu Pravilnika o metodologiji o načinu utvrđivanja **garantiranih cijena** električne energije iz postrojenja za korištenje obnovljivih izvora energije i efikasne kogeneracije ("Službene novine FBiH", broj 50/14). Ovaj izračun vrši se **svakih 18 mjeseci**, dok konačnu saglasnost na ove cijene pripremljene od FERK-a, na prijedlog FMERI-ja, daje Vlada FBiH. Prilikom izračuna "razmatraju se troškovi investicije, cijena kapitala, troškovi rada i održavanja, troškovi goriva, te period povrata ulaganja, na osnovu čega se dobu garantovane otkupne cene za sva postrojenja zavisno o instalisanoj snazi i primarnom izvoru energije koji se koristi" (OIEiEK, 2022). Prema čl. 7. navedenog pravilnika, garantirana cijena otkupa električne energije (G_c) je "vrijednost dobivena množenjem **referentne cijene električne energije** (R_c) i pripadajućeg tarifnog koeficijenta za određenu vrstu OIEiEK-a; gdje je: G_c – garantovana cijena otkupa električne energije (KM/kWh), R_c – referentna cijena električne energije (KM/kWh) i C – tarifni koeficijent (C)". Inače, garantirana cijena električne energije utvrđena prema metodologiji za privilegiranog proizvođača koji ima zaključen ugovor s Operatorom za OIEiEK **ostaje nepromijenjena tokom cijelog ugovornog perioda!**

U nadležnosti FERK-a je izračun i **referentne cijene** električne energije koja predstavlja otkupnu cenu za postrojenja koja koriste obnovljive izvore energije i kogeneraciju i ča se proizvodnja ne podstiče. Ova cena se računa u skladu s Pravilnikom o metodologiji za utvrđivanje referentne cijene električne energije ("Službene novine FBiH", br. 50/14, 100/14 i 82/21) i izračunava se svakih **18 mjeseci** (FERK, 2021, str. 88). U tom kontekstu bitno je spomenuti da je došlo do izmjene Pravilnika o metodologiji za utvrđivanje referentne cijene električne energije ("Službene novine FBiH", br. 50/14, **82/21**). Međutim, iako je došlo do promjena, te izmjene nisu vršene u skladu sa zahtjevima članica Koalicije, kako je zatraženo u zahtjevu br. 7. iz tabele koju su uputile nadležnim institucijama. Naime, još i u posebno dostavljenom zahtjevu, početkom 2021. godine, članice Koalicije zatražile su od FERK-a da se u izmjenama Pravilnika ukine koeficijent podsticaja električne energije iz obnovljivih izvora kako bi se snizila referentna cijena električne energije. Ukidanjem ovakve pogodnosti za investitore u budućnosti bi se mogao očekivati značajan pad zainteresiranosti potencijalnih investitora za ulaganje u gradnju mHE. Međutim, to nije učinjeno, već je određeno da se referentna cijena električne energije utvrđuje "kao ponder ostvarene cijene trgovine električnom energijom u Federaciji BiH u periodu od prethodnih 12 mjeseci imaoca FERK-ove dozvole za snabdijevanje električnom energijom – dozvole II reda, koja je za period oktobar 2020. godine – novembar 2021. godine iznosila 0,125953 KM/kWh" (FERK, 2021, str. 29). U ovom kontekstu važno je spomenuti i Odluku o utvrđivanju potrebnog iznosa naknade za podsticanje i jediničnog iznosa naknade za podsticanje proizvodnje električne energije iz OIEiEK-a za 2022. godinu ("Službene novine FBiH", broj 3/22). Ovom odlukom ukupni iznos sredstava, odnosno potrebni iznos naknade za podsticanje proizvodnje iz OIEiEK-a u 2022. godini utvrđen je u visini od **25.273.102,00 KM**, dok je jedinični iznos naknade za podsticanje proizvodnje električne energije iz obnovljivih izvora energije i efikasne kogeneracije za 2022. godinu utvrđen u visini **od 0,0042 KM/kWh, bez PDV-a**. Sredstva prikupljena po osnovu naknade za podsticanje su **prihod** Operatora za OIEiEK kojima Operator za OIEiEK raspolaže i koristi ih za "isplatu podsticajnog dijela iz **garantovane cijene** za proizvedenu električnu energiju **privilegovanih proizvođača**, pokrivanje/finansiranje troškova rada Operatora za OIEiEK, plaćanje/pokrivanje troškova uravnoteženja/balansiranja elektroenergetskog sistema nastalih

zbog odstupanja u vrijednostima planirane i proizvedene električne energije iz postrojenja OIEiEK-a" (OIEiEK, 2022).

Korak 2:

U odnosu na predložene hitne korake, prvo je u potpunosti uvažan korak 2, vezano za zaustavljanje izdavanja okolinskih dozvola za gradnju mHE i time do ispunjenja zahtjeva br. 1. iz tabele koju su **članice Koalicije** uputile nadležnim institucijama. Naime, u saradnji s članicama Koalicije, FMOIT je pristupio izmjenama Pravilnika o pogonima i postrojenjima za koje je obavezna procjena uticaja na okoliš i pogonima i postrojenjima koji mogu biti izgrađeni i pušteni u rad samo ako imaju okolinsku dozvolu ("Službene novine FBiH", broj 19/04), tako da je početkom 2021. na snagu stupio Pravilnik o izmjenama i dopunama Pravilnika o pogonima i postrojenjima za koje je obavezna procjena uticaja na okoliš i pogonima i postrojenjima koji mogu biti izgrađeni i pušteni u rad samo ako imaju okolinsku dozvolu ("Službene novine FBiH", br. 19/04, 1/21). Ovim izmjenama i dopunama je određeno da "pogoni za proizvodnju hidroelektrične energije sa izlazom većim od 150 kW" **moraju proći** proceduru procjene uticaja na okoliš. Prije navedenih izmjena morala se procedura procjene uticaja na okoliš vršiti za pojedinačne pogone od 5 MW i za više od 2 MW za nekoliko pogona koja slijede jedno drugo u rastojanju manjem od 2 km. Ova procjena je bila nužna u postupku izdavanja okolinskih dozvola za ova postrojenja na federalnom nivou. Nadalje, ranije je FMOIT imao diskreciju da odluči da li je prije izdavanje okolinske dozvole nužno vršiti procjenu uticaja za hidroenergetska postrojenja sa izlazom električne energije većim od 1 MW, zavisno od pojedinačnog slučaja, gdje je praksa na terenu pokazala da bi kantonalna okolišna ministarstva često izdavala okolinske dozvole za postrojenja do 5 MW **bez ikakve procjene uticaja na okoliš**, u skladu s čl. 2. Pravilnika, prije izmjena. Prema tome, ovim izmjenama procjena uticaja na okoliš **je postala obavezna** za pogone za proizvodnju hidroelektrične energije sa izlazom **većim od 150 kW**, gdje je FMOIT postao **isključivo nadležan za ovu proceduru**. Prije izmjena Pravilnika, **za postrojenja manja od 5 MW** bila su nadležna **kantonalna okolišna ministarstva**, koja su se međutim pokazala iznimno neefikasnim i sklonim koruptivnim djelovanjima investitora. Iz tog razloga se insistiralo na ovoj promjeni, kao i zbog činjenice da su se zbog svog uticaja na okoliš postrojenja veća od 150 kW pokazivala štetnim po okoliš i rijeke, pa je bilo nužno povećati prag procjene na način da se ta procjena vrši za hidroenergetska postrojenja **počevši od 150 kW**.

Nakon usvajanja izmjena navedenog pravilnika otišlo se korak dalje, te su na snagu stupile Uredba o projektima za koje je obavezna procjena uticaja na okoliš i projektima za koje se odlučuje o potrebi procjene uticaja na okoliš ("Službene novine FBiH", br. 51/21 i 33/22) i Uredba kojom se utvrđuju pogoni i postrojenja koja moraju imati okolišnu dozvolu ("Službene novine FBiH", broj 51/21). Usvajanjem ovih uredbi **obustavljeno je izdavanje okolišnih dozvola za mHE i HE**, gdje je **fokus usmjeren na procjenu uticaja na okoliš**, a stavljen je van snage Pravilnik o pogonima i postrojenjima za koje je obavezna procjena uticaja na okoliš i pogonima i postrojenjima koji mogu biti izgrađeni i pušteni u rad samo ako imaju okolinsku dozvolu ("Službene novine FBiH", br. 19/04, 1/21).

Uredbom o projektima za koje je obavezna procjena uticaja na okoliš i projektima za koje se odlučuje o potrebi procjene uticaja na okoliš određeno je da se **obavezno provodi** procjena uticaja na okoliš za **sve hidroelektrane, bez** obzira na izlaznu snagu električne energije. Prema čl. 7. navedene uredbe, "[n]akon provedenog postupka pretходne procjene uticaja na okoliš i utvrđenog činjeničnog stanja, donosi se rješenje kojim se utvrđuje:

- a) da ne postoji potreba provođenja procjene uticaja na okoliš (izrada studije); ili
- b) obavezno provođenje procjene uticaja na okoliš, kojom prilikom se određuje obaveza izrade studije o procjeni uticaja na okoliš, te određuju obim i sadržaj studije".

Tako je Uredbom jasno naznačeno obavezno provođenje procjene uticaja na okoliš za hidroenergetska postrojenja, gdje FMOIT donosi posebno rješenje kojim se utvrđuje obim studije i sadržaj studije, u skladu s čl. 7. stav (4). Važno je istaći, a kako je i navedeno u čl. 2. Uredbe da se "[o] ovom uredbom preuzimaju odredbe Direktive 2011/92/EU Evropskog parlamenta i Vijeća od 13. decembra 2011. o procjeni učinaka određenih javnih i privatnih projekata na okoliš (kodifikacija); koja je izmijenjena i dopunjena Direktivom 2014/52/EU Evropskog parlamenta i Vijeća od 16. aprila 2014. o izmjeni Direktive 2011/92/EU o procjeni uticaja određenih javnih i privatnih projekata na okoliš..." Također, kako se navodi u čl. 2. **Uredbe kojom se utvrđuju pogoni i postrojenja koja moraju imati okolišnu dozvolu**, "[o] ovom uredbom preuzimaju se odredbe Direktive 2010/75/EU o industrijskim emisijama (integralno sprečavanje i kontrola zagađenja) (preinačeno)..."

Korak 3:

Vezano za korak 3, nije došlo do hitnog ukidanja dijela "naknade za obnovljive izvore" koji se usmjerava za male hidroelektrane, a koju uz mjesečne račune za električnu energiju plaćaju svi građani i privrednici u Federaciji BiH.

B. Srednjoročne mjere

U odnosu na predložene srednjoročne mjere, samo je došlo do pomaka u odnosu na predloženu mjeru br. 2, kojom je tražena zaštita živog svijeta od rada **postojećih mHE** izmjenom podzakonskih akata. Naime, usvojen je novi Pravilnik o izmjenama i dopunama Pravilnika o načinu određivanja ekološki prihvatljivog protoka ("Službene novine FBiH", broj 63/22). Ovim izmjenama, prateći zahtjeve članica Koalicije, u čl. 24. nalaže se uvezivanje hidroloških stanica za kontinuirani monitoring ekološki prihvatljivog protoka (EPP) u informacioni sistem voda nadležne agencije za vode. To znači da će se **ekološki prihvatljiv protok sada pratiti u realnom vremenu**. Ova izmjena je jako važna za utvrđivanje opterećenja vodenih tokova na kojima su već izgrađene mHE. Naime, nerijetka je pojava suhih korita jer investitori imaju tendenciju da svu vodu preusmjere u cijevi mHE, a što je protivzakonito. Problem je bio pravovremeno dokazati tu nezakonitost jer nadležni vodni inspektori zbog ograničenja u kapacitetima nisu bili ažurni da kontroliraju situaciju na terenu, i kada bi i otišli na teren po zakonu su dužni o tome obavijestiti investitore – vlasnike mHE, a koji bi pripremili "scenu" na način da bi pustili dio vode nazad u korito i tako prikivali kršenje propisa tokom inspeksijskog nadzora. Čim bi inspekcija otišla, svu vodu bi preusmjerili nazad u cijevi. Ovom izmjenom Pravilnika građani više neće zavisiti od terenskih izlazaka vodnih inspekcija da prikupe vjerodostojne dokaze kako bi prikazali nepostojanje EPP-a, jer sve neregularnosti će biti dostupne *online* – u realnom vremenu. Dalje, ovom izmjenom instalacija i uvezivanje hidroloških stanica za kontinuirani monitoring EPP-a u informacioni sistem voda nadležne agencije za vode predstavlja **uslov za izdavanje vodne dozvole, a investitori mHE koji već imaju vodne dozvole dužni su u roku od godinu dana od stupanja na snagu usaglasiti se s novim odredbama Pravilnika!** Usvajanjem ovog pravilnika došlo je i do usaglašavanja s odredbama Okvirne direktive o vodama EU, tj. Direktive 2000/60/EZ o uspostavi okvira za djelovanje Zajednice u području vodne politike i pratećim izmjenama na Direktivu.

U potpunosti je uvažen zahtjev br. 2 iz tabele koju su članice Koalicije uputile nadležnim institucijama Naime, ovim zahtjevom članice Koalicije tražile su izmjene Pravilnika o utvrđivanju uslova, kriterija za odobravanje i održavanje certifikacije za članove u stručnim komisijama za ocjenu planova aktivnosti i studija o procjeni uticaja na okoliš u postupku izdavanja okolinske dozvole ("Službene novine FBiH", broj 94/12). Ova promjena tražena je zbog toga što osobe koje su bile u stručnim komisijama nisu bile dovoljno stručne ili nisu posjedovale po svom stručnom usmjeranju praktična znanja neophodna za ocjenjivanje studija, ili jednostavno nisu bile dovoljno nepristrasne s obzirom na to da su odobravale studije koje nisu stručno izrađene, a naročito u odnosu na studije za izdavanje okolišnih dozvola za mHE. FMOIT je 2021. godine donio Pravilnik o utvrđivanju uslova i kriterija za stavljanje na listu stručnjaka koji mogu

biti imenovani u stručne komisije za ocjenu studija uticaja na okoliš ("Službene novine FBiH", broj 63/21). Ovim pravilnikom su znatno postroženi kriteriji u odnosu na odabir i imenovanje osoba u stručne komisije za ocjenu studija uticaja na okoliš. Bitno je istaći da je, na osnovu ostvarene saradnje i komentara upućenih od članica Koalicije, FMOIT pristupio i izradi dodatnog pravilnika o uslovima i kriterijima davanja ovlaštenja nosiocima izrade studije uticaja na okoliš, načinu i kriterijima koje moraju ispunjavati nosioci izrade studije uticaja na okoliš i visini naknade izdavanja ovlaštenja nosiocima izrade studije uticaja na okoliš ("Službene novine FBiH", br. 19/22, 36/22). Ovim pravilnikom su također poboljšani kriteriji u odnosu na nosioce izrade studije okoliša, što je veoma važno upravo ako se uzmu u obzir prethodno izrađivane studije koje su često znale biti netačne što se tiče podataka, kao i šturo plagirane. Npr. u čl. 13. stav (1) tačka b), podtačka 4) stoji da "ukoliko su u periodu od 24 mjeseca od datuma davanja ovlaštenja, dvije studije ili dva dokumenta koja je izradio ovlaštenik, ocijenjeni (se) od strane stručne komisije Ministarstva da sadrže neistinite, nepotpune i/ili neosnovane i/ili neusklađene podatke, predlaže komisiji **brisanje sa liste ovlaštenika**" (tj. nosioca izrade studije). Navedenim pravilnicima se također prate odredbe Direktive 2011/92/EU o procjeni učinaka određenih javnih i privatnih projekata na okoliš (kodifikacija), koja je izmijenjena i dopunjena Direktivom 2014/52/EU.

Također, u cijelosti je uvažen i zahtjev br. 3. iz tabele koju su **članice Koalicije** uputile nadležnim institucijama. Naime, FMOIT je u skladu sa sugestijama članica Koalicije donio Pravilnik o načinu formiranja i rada stručnih komisija za ocjenu studija o procjeni uticaja na okoliš u postupku izdavanja okolinske dozvole za pogone za proizvodnju hidroelektrične energije ("Službene novine FBiH", broj 9/21). Ključni aspekt izmjena ovog pravilnika jeste da je čl. 3. stav (4) tačka d) određeno da unutar komisije mora biti "[j]edan stručni član, predstavnik udruženja ili fondacije za zaštitu okoliša, kojeg predlaže **Koalicija za zaštitu rijeka BiH** ili pisana saglasnost najmanje dva udruženja/fondacije registriranih na području Federacije BiH u oblasti zaštite okoliša i prirode". Dalje, posebna inovacija i direktan prijedlog članica Koalicije uvršten je unutar čl. 9. stav (4) Pravilnika, gdje je određeno da Komisija svoju ocjenu studije "bazira na ocjeni **minimalnog praga**, kako slijedi: [m]inimalni prag na kojem studija ispunjava minimalne uslove za prihvatanje podrazumijeva: a) da su informacije u **studiji tačne**; b) da se poziva na **kredibilne i relevantne izvore**/reference; c) da je pripremljena u skladu s rokovima izrade; d) da su, za potrebe studije provedena neophodna **terenska istraživanja** područja, poput biološkog, ekološkog, hidrološkog, geološkog, geografskog i demografskog istraživanja". Naime, praksa na terenu je pokazala da su se studije o procjeni uticaja na okoliš izrađivale na način da se faktički kopiraju i plagiraju tekstovi analiza urađenih za potpuno druga područja i rijeke a da se zatim ti podaci koriste i prilažu u cilju odobravanja studije prethodne procjene za druge slučajeve. Upravo na osnovu ovakvih netačnih i nedostatno urađenih analiza ishodomane su mnoge ekološke dozvole za mHE. Kako bi se tome stalo ukraj, Koalicija je zahtijevala prisustvo nepristrasnih članova iz NVO sektora te kreiranje navedenog minimalnog praga, vodeći se logikom da nema smisla uzeti kao relevantnu studiju koja nije ispoštovala ni minimalne uslove, a to je da su priloženi podaci tačni, da je zaista urađeno terensko istraživanje, a ne da se podaci plagiraju iz drugih studija i sl. Međutim, kada je na snagu stupila Uredba o projektima za koje je obavezna procjena uticaja na okoliš i projektima za koje se odlučuje o potrebi procjene uticaja na okoliš te Uredba kojom se utvrđuju pogoni i postrojenja koja moraju imati okolišnu dozvolu, **obustavljeno je izdavanje okolišnih dozvola za mHE, tako da je ovaj pravilnik je postao suvišan**. Ali ovim uredbama je jasno naznačeno obavezno provođenje procjene uticaja na okoliš za sva hidroenergetska postrojenja, gdje FMOIT donosi posebno rješenje kojim se utvrđuje obim studije i sadržaj studije. Iz tog razloga FMOIT je donio i novi Pravilnik o sadržaju studije uticaja na okoliš ("Službene novine FBiH", broj 63/21) koji oslikava odredbe minimalnog praga iz Pravilnika o načinu formiranja i rada stručnih komisija za ocjenu studija o procjeni uticaja na okoliš u postupku izdavanja okolinske dozvole za pogone za proizvodnju hidroelektrične energije.

C. Dugoročni rad na očuvanju vodenog bogatstva podrazumijeva sveobuhvatnu zaštitu vode

U odnosu na dugoročan rad nadležnih institucija u skladu s priloženim zahtjevima Koalicije, još uvijek nije pokrenuto pitanje donošenja zakona o zaštiti rijeka (u cilju razrješavanja eventualnih sukoba normi u postojećem zakonskom okviru), kao ni ustavne zaštite vode i prava na pitku vodu. Nedavno su članice Koalicije pristupile pripremi teksta koji je upućen Vladi FBiH u cilju predlaganja amandmana na Ustav FBiH za proglašenje vode ustavnim zaštićenim dobrom u FBiH, a isti takav proces je u fazi pripreme i u RS-u. Svakako, uporedo je nužno raditi i na izmjenama Zakona o vodama FBiH ("Službene novine FBiH", broj 70/06), čiji se tekst Nacrta o izmjenama i dopunama nalazi u parlamentarnoj proceduri još od 2017. godine.

3.1.3. Primjeri reakcija kantona, gradova i općina na Zaključak Parlamenta FBiH o potpunoj zabrani gradnje mHE na teritoriji FBiH

Predstavnički doma Parlamenta Federacije BiH je 23. juna 2020. godine usvojio Deklaraciju o zaštiti rijeka i izglasao Zaključak o potpunoj zabrani gradnje mHE na teritoriji FBiH, čime je prvi put bio iskazan jasan stav zakonodavne institucije da mHE u FBiH nemaju budućnost. S obzirom na to da Deklaracija nije imala zakonsku snagu, članice Koalicije za zaštitu rijeka BiH započele su s lobiranjem zakonskih izmjena. Međutim, uporedo, kao i ranije, diljem BiH su se javljali novi slučajevi moguće izgradnje mHE. Stoga su se ekološki aktivisti odlučili koristiti usvojenom deklaracijom u cilju zaustavljanja tih projekata, u saradnji sa članicama Koalicije. Iako je deklarativne prirode, ipak, s obzirom na to da je donesena na federalnom nivou, pozivajući pritom nadležne institucije da uredi zakone i pravilnike u **cilju potpune zabrane** daljnje izgradnje mHE u FBiH, Deklaracije je bila ključna za zaustavljanje novih projekata u fazi dok je trajala izmjena zakonskog okvira. U nastavku pregled značajnijih primjera:

- Općinsko vijeće Kakanj je 30. juna 2020. usvojilo Odluku o odbijanju prethodne saglasnosti za dodjelu koncesije za izgradnju mHE "Trstionica" **pozivajući se na Zaključak o potpunoj zabrani izgradnje malih hidroelektrana na cijeloj teritoriji FBiH!**
- Skupština Hercegovačko-neretvanskog kantona/županije je 26. januara 2021. donijela Zaključak kojim se traži od Vlade HNK/Ž preispitivanje dodijeljenih koncesija za mHE nad zaštićenim dijelovima prirode i svih mHE koje nisu realizirane u predviđenim rokovima, s posebnim osvrtom na **mHE "Buna I" i mHE "Buna II" na rijeci Buni!**
- Ministarstvo za poljoprivredu, vodoprivredu i šumarstvo Zeničko-dobojskog kantona je 11. februara 2021. godine **odbilo zaključiti koncesijski ugovor s investitorom za mHE "Očevlja"** u Varešu također se pozivajući na Zaključak o potpunoj zabrani izgradnje malih hidroelektrana na cijeloj teritoriji FBiH!
- U julu 2021. godine, na šestoj redovnoj sjednici Općinskog vijeća Donji Vakuf, **jednoglasno** je odbijeno davanje prethodne saglasnosti za izgradnju male hidroelektrane "Krivače 1" i mHE "Krivače 2" na Vrbasu. Ovom odlukom osamnaest prisutnih vijećnika podržalo je građansku inicijativu u borbi protiv izgradnje ovih objekata. Također, usvojen je i Zaključak da se pitanje građenja hidrocentrala na rijeci Vrbas i njenim pritokama u **narednih 20 godina ne stavlja** na dnevni red Općinskog vijeća Donji Vakuf.
- Sedmog oktobra 2021. godine u skladu sa zahtjevima građana na provedenim javnim raspravama Općinsko vijeće Travnik iskazalo je negativan stav povodom planiranja novih malih hidroelektrana u Prostornom planu KSB/SBK 2005–2025. Prema usvojenom mišljenju, saglasnosti Općinskog vijeća za gradnju malih hidroelektrana nema ako saglasnost prethodno nije dala mjesna zajednica na čijoj teritoriji je planirana gradnja!

- 22. oktobra 2021. na sjednici Općinskog vijeća (OV) Jajce **usvojena je Deklaracija "Općine bez brana"** kojom je lokalna vlast iskazala jasnu političku volju da se stavi u službu zaštite sadašnjih i budućih generacija i njihovih prava na vodu i kvalitetan okoliš. Također, po prijedlogu aktivista iz Jajca i Koalicije, putem Zaključka je usvojen stav da se **neće dozvoliti planiranje novih malih hidroelektrana u ovoj općini, niti izdavanje koncesija za ove objekte.**
- Diljem BiH načelnici i gradonačelnici su potpisali Deklaraciju "Općine/Opštine bez brana" po uzoru na Deklaraciju o zaštiti rijeka Zapadnog Balkana, čime je iskazana namjera da se ovakvi objekti neće više graditi u tim općinama i gradovima, poput grada Istočno Sarajevo, Bihać, Banja Luka, općina Novi Travnik, Jajce, općina Centar Sarajevo i sl.

3.2. Moratorij na mHE u Republici Srpskoj

U odnosu na FBiH, put do potpune zabrane izgradnje mHE u Republici Srpskoj je znatno sporiji. Ključni razlog takve situacije može se pripisati ograničenoj saradnji nadležnih institucija u RS-u u vezi sa zahtjevima članica Koalicije, a koji su se zbog veće brojnosti planiranih mHE u FBiH u svom svakodnevnom djelovanju prvenstveno posvetili uređivanju kompleksnog zakonskog okvira u FBiH. Naime, za razliku od RS-a, u FBiH pored entitetskih nadležnosti u okolišnom sektoru, podijeljenu nadležnost ima još deset kantona, svaki sa svojim specifičnim okolišnim zakonima, dok su na lokalnom nivou tu još i različiti gradski i općinski propisi. U RS-u, pored entitetskih nadležnosti, postoje još gradske i općinske nadležnosti, gdje je suština problema izgradnje mHE ipak vezana za republičke institucije poput Ministarstva energetike i rudarstva, Ministarstva za prostorno uređenje, građevinarstvo i ekologiju i Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede. Naročito je problematičan rad Ministarstva za prostorno uređenje, građevinarstvo i ekologiju, koje je, uprkos svom mandatu "i zaštite životne sredine", tj. "i ekologije", u mnogim slučajevima izgradnje mHE u RS-u pogodovalo interesima investitora, ne osvrćući se ni na potrebe zaštite onih rijeka koje su u blizini nacionalnih parkova ili zaštićenih područja ili su prostornim planovima predviđeni da to postanu u skorije vrijeme.

Uprkos skromnijoj saradnji s nadležnim institucijama u RS-u, članice Koalicije su uspjele i tim institucijama nametnuti značaj Deklaracije o zaštiti rijeka Zapadnog Balkana, pa je, po uzoru na ovu deklaraciju, 17. februara 2021. Narodna skupština RS **usvojila** Deklaraciju o zaštiti rijeka u Republici Srpskoj ("Službeni glasnik RS", broj 17/21). Usvojenom deklaracijom Narodna skupština Republike Srpske zadužila je Vladu Republike Srpske:

1. "da najkasnije u narednih **šest mjeseci izvrši analizu** svih zaključenih ugovora o dodjeli koncesija za izgradnju i korišćenje hidroelektrana u periodu od 2005. do 2020. godine;
2. **da obustavi razmatranje zahtjeva za dodjelu koncesija** za izgradnju i korišćenje malih hidroelektrana dok se ne realizuje aktivnost iz tačke 1;
3. da, u postupku donošenja nove regulative o obnovljivim izvorima energije **maksimalno ograniči davanje javnih podsticaja** za proizvodnju električne energije u malim hidroelektranama, te da podstiče proizvodnju električne energije u postrojenjima koja koriste druge vidove obnovljivih izvora energije;
4. da započne ili ubrza proces primjene standarda Evropske unije, posebno onih koji su propisani **Direktivom o staništima, Direktivom o pticama, Okvirnom direktivom o vodama**;
5. da **proširi postojeća i uspostavi nova zaštićena područja**, uključujući i područja vodnih tijela namijenjenih za zaštitu prirodnih vrsta i osjetljivih staništa, te da poveća mrežu zaštićenih područja i ekoloških koridora i time približi Republiku Srpsku evropskoj mreži **NATURA 2000 i Emerald mreži**;

6. da usvoji, primijeni i obezbijedi mehanizme izvršenja propisa o **ekološki prihvatljivom protoku rijeka**, sa metodologijom određivanja ovog protoka baziranom na naučnoj osnovi, da ustanovi sistem automatskog praćenja stanja vodotoka i da obezbijedi da podaci praćenja budu dostupni u **realnom vremenu** kao preduslov adekvatnijem inspeksijskom i građanskom nadzoru;
7. da podrži sve aktivnosti kojima se njeguje i podstiče pozitivan odnos prema rijekama i okolnim ekosistemima, a u cilju sveobuhvatnog razvoja Republike Srpske."

Od navedenih zaduženja do sada je **jedino** ispoštovana tačka 3 i u par primjera tačka 5. Naime, početkom 2022. na snagu je stupio novi **Zakon o obnovljivim izvorima energije Republike Srpske** ("Službeni glasnik Republike Srpske", broj 15/22). Ovaj novi zakon u cjelini svog teksta predstavlja veliki pomak u odnosu na usklađivanje sa *acquisom* s obzirom na to da se prvi put adekvatno omogućuje građanima da proizvode obnovljivu energiju za vlastite potrebe, priznavanjem značaja "građanske energije", gdje se omogućava i olakšava administrativni proces građanima koji imaju mogućnost i žele da proizvode energiju za vlastite potrebe. Novi sistem podsticaja projekata obnovljivih izvora energije baziran je na aukcijama, što podrazumijeva da će se za svaki novi projekt raspisati aukcija ili tender u kojem će se ocjenjivati sve pristigle ponude. Sistem aukcija **nije predviđen za male hidroelektrane**, što znači da one neće biti predmetom razmatranja i davanja podsticaja! Prema tome, najveći uspjeh je upravo **ukidanje podsticaja** za male hidroelektrane **instalirane snage veće od 150 kW**, te ograničavanje podsticaja za mikro hidroelektrane za koje je postojala kontraintencija da se ta snaga poveća na 500 kW, što je jedna od preporuka Energetske zajednice (CZZS, 2022). *Treba istaći da ovaj zakon prati* odredbe Direktive 2018/2001 EU o promicanju upotrebe energije iz obnovljivih izvora u odnosu na olakšavanje administrativnih procesa za građane da proizvode električnu energiju za svoje potrebe. Međutim, još uvijek nije došlo do efektnijeg usaglašavanja s Direktivom u odnosu na druge ključne aspekte, poput energetske efikasnosti, izračuna udjela energije iz obnovljivih izvora i sl.

Iako značajan uspjeh, u poređenju s Federacijom BiH može se zaključiti da se u FBiH prati stav **potpune zabrane** podsticanja za mHE, u skladu s tekstom Nacrta zakona o korištenju OIEiEK-a. Nadalje, prema već usvojenim izmjenama i dopunama novog Zakona o električnoj energiji FBiH, obustavljeno je **izdavanje energetske dozvole za sve mHE**, a s obzirom na to da se bez energetske dozvole ovi objekti ne mogu legalno graditi, na taj način dolazi i do njihove faktičke obustave u odnosu na gradnju. Prema tome, može se zaključiti da je **FBiH otišla korak naprijed** i da taj trend prati i u novom Nacrtu zakona o električnoj energiji u FBiH i u Nacrtu zakona o korištenju OIEiEK-a. Federacija BiH svakako prednjači i u odnosu na druge usvojene zakone i pravilnike. Npr. u odnosu na nadležnosti republičkog **Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede**, FMPVŠ je imalo Pravilnik o načinu određivanja ekološki prihvatljivog protoka još od 2013. ("Službene novine FBiH", broj 4/13), koji je ponovo izmijenjen i poprilično usklađen sa zahtjevima članica Koalicije unutar usvojenog Pravilnika o izmjenama i dopunama Pravilnika o načinu određivanja ekološki prihvatljivog protoka ("Službene novine FBiH", broj 63/22). Međutim, u RS-u ovakav Pravilnik nikada **nije donesen!** Iz tog razloga, jedan od kontinuiranih napora članica Koalicije jeste da se ovakav Pravilnik čim prije usvoji kako bi se mogao adekvatno pratiti rad već izgrađenih mHE u Republici Srpskoj.

3.3. Zapažanja članica Koalicije za zaštitu rijeka BiH u odnosu na zajedničke aktivnosti sprečavanja daljnje izgradnje mHE u BiH

U odnosu na predanost i posvećenost u svojim protektivnim nastojanjima, može se zaključiti da je rad članica Koalicije za zaštitu rijeka BiH neprikosnoven. Naročito zalaganje se ističe za zaštitu rijeka i ljudskih prava s fokusom na pravo pristupa vodi, uz jasnu poruku da je voda izvor života. Pragmatično primjenjivanje spoznaje da je voda "izvor života" i da rijeke "nemaju granica" je mantra iz koje proizlaze svi drugi principi djelovanja članica Koalicije. Upravo na tom snažnom internom uvjerenju, potaknutom mnogobrojnim primjerima bahatog i svirepog iskorištavanja rijeka i ljudi koji o tim rijekama zavise, pored sve ostale flore i faune, iznikla je ideja za efektnu i dugotrajnu zaštitu rijeka i vodnih resursa u BiH, koji uistinu predstavljaju neizmjernu ljepotu i bogatstvo ove države. Taj poduhvat se pokazao iznimno iscrpnim i kompleksnim zbog samog sociopolitičkog i administrativnog ustrojstva BiH, a čije ekonomsko i političko djelovanje je prožeto gotovo nezasitnim koruptivnim i kriminalnim sponama političke elite. Upravo u takvom toksičnom okruženju već dugi niz godina predano djeluju članice Koalicije, čija su uvjerenja, entuzijazam, požrtvovanost i inat spašavali rijeku po rijeku od oholog bijesa i buke buldožera. Ali, s obzirom na neutoljivu glad investitora da svaku rijeku BiH iskoriste u komercijalne svrhe, članice Koalicije bile su prinuđene zagovarati efektne zakonske rješenja iz kojih se najzad rodila ideja o moratoriju, odnosno ideja o potpunoj zabrani daljnje izgradnje mHE u BiH, uvrštena u Deklaraciju o zaštiti rijeka Zapadnog Balkana. Tako da intenziviranje borbe za zakonske izmjene za sprečavanje daljnje izgradnje mHE u BiH prati period od momenta kreiranja ove deklaracije, a zatim i lobiranja njenih principa u formi zakona i pravilnika tokom posljednje tri godine, sa čim se slaže većina ispitanika Upitnika (Dodatak A).

U cilju efikasnije borbe za zaštitu rijeka, udruženo djelovanje je uvijek bilo ključno. Iz tog razloga većina članica Koalicije prvenstveno djeluje u sklopu zasebnog NVO-a unutar Koalicije, a gdje velika većina, i to **75%, djeluje volonterski!** (Dodatak A).

Također, udruženo djelovanje unutar Koalicije za zaštitu rijeka u BiH je po mišljenju svih ispitanika Upitnika (Dodatak A) doprinijelo zakonskim izmjenama u odnosu na sprečavanje dalje izgradnje mHE u BiH, gdje 82% ispitanika smatra da je kombinacija održanih sastanaka s nadležnim predstavnicima institucija i/ili pojedincima; organiziranje mirnih protesta; medijska kampanja; pritisak na nadležne institucije i/ili pojedince putem društvenih mreža i dostavljanje usaglašenih stavova nadležnim institucijama **bilo ključno** za ubrzanje zakonskih izmjena u odnosu na sprečavanje daljnje izgradnje mHE u BiH. A 99% ispitanika smatra da je Koalicija postala zagovarački, relevantan pokret s perspektive komunikacije i pregovaranja s nadležnim institucijama.

Kada je riječ o usavršavanju zagovaračkih pristupa s nadležnim institucijama u postupku zakonskih izmjena za sprečavanje daljnje izgradnje mHE u BiH, neki od ispitanika su predložili sljedeće:

- jačanje kapaciteta Koalicije putem uključivanja stručnih pojedinaca iz oblasti ekologije, hidrologije, energetike i sl.;
- osnaživanje kontakta i lobiranje na nivou entitetskih vlada održavanjem kontinuiranih sastanaka s predstavnicima institucija;
- uspostavu posebnog tima za izmjenу zakona, kao i tima za monitoring odluka u odnosu na izmjenу zakona za sprečavanje daljnje izgradnje mHE u cilju učešća u izradi i strateških dokumenata, gdje bi se tim, pored ostalih stručnjaka, sastojao i od osoba koje posjeduju i analitičke vještine i znanje iz politologije;
- dodatnu obuku članica Koalicije i jačanje interne komunikacije;
- jačanje medijskog pritiska i građanskog pritiska na institucije;
- formiranje Zelene stranke.

Svi ispitanici smatraju da je potrebno intenzivirati zakonske izmjene za sprečavanje daljnje izgradnje mHE u Republici Srpskoj, gdje je većina ispitanika istakla da je nužno vršiti medijski pritisak, lobiranje kod političkih partija i organizirati proteste u cilju intenziviranja zakonskih izmjena za sprečavanje daljnje izgradnje mHE u Republici Srpskoj. Također, svi ispitanici smatraju da je potrebno ojačati saradnju s nadležnim institucijama u cilju zagovaranja daljnje zabrane izgradnje mHE u BiH.

U odnosu na pitanje jačanja saradnje s nadležnim institucijama u cilju zagovaranja preostalih zakonskih izmjena radi zabrane daljnje izgradnje mHE u BiH, većina ispitanika smatra da je nužno **udruženim djelovanjem unutar** Koalicije vršiti **kontinuirani pritisak** u formi organiziranja sastanaka, u sklopu posebnog tima za pregovaranje, a paralelno s tim nastaviti vršiti medijski pritisak.

U nastavku neke od poruka koje ispitanici upućuju nadležnim institucijama u vezi s zakonskim izmjenama za zaštitu rijeka od mHE:

Poštujte volju naroda.

I mi smo građani ove zemlje, građani sa svim našim pravima, i pravima na protivljenje odlukama koje Vlade donesu! Peticije, mirni protesti, izmjene zakona, pobjeda! Država postoji zbog građana, ne zbog interesa investitora.

Radite svoj posao.

Mi smo vaši partneri ukoliko želite zaštititi životnu sredinu.

Nije kasno za djelovanje, nadam se da uviđate šta je zaista interes i dobrobit svih nas i budućih generacija.

Prepišite evropske zakone, poštujte međunarodne direktive o zaštiti i očuvanju tekućica, poštujte postojeće zakone, mijenjajte zakone koji dovode životnu sredinu u stanje degradacije, ne prodajte blago svoje zemlje za sitne novce. Pred nama su stoljeća s mnogo električne energije i s malo čiste vode.

Što prije usvojite zakone za sprečavanje malih hidroelektrana, tim ćete dati veći doprinos za zaštitu rijeka, jer svakim danom se naše rijeke u sve većem broju betoniraju.

Ispoštujte jasno iskazanu volju građana i jednom i za sva vremena zabranite izgradnju ovih ekocidnih elektroenergetskih objekata.

Poglavlje 4.

PREPORUKE I ZAKLJUČCI

Uistinu, zagovaranje zabrane daljnje izgradnje mHE predstavlja presedan u svijetu, što znači da je posljednjim zakonskim izmjenama BiH postala svjetski lider. Prateći rad NVO-a iz oblasti zaštite okoliša, a naročito onih okupljenih unutar Koalicije za zaštitu rijeka BiH, može se zaključiti da je upravo predan rad članica Koalicije, potaknut podrškom i apelima građana širom BiH, bio *sine qua non* (prijevod s lat. "bez kojeg ne" ili "bez koje ne može/nije moglo") za zaštitu rijeka "slučaj po slučaj", te najzad za promoviranje integriranog pristupa cjelokupne zaštite putem konkretnih zakonskih izmjena. Na osnovu usaglašene Liste zahtjeva upućene federalnim institucijama u vezi sa zakonskim izmjenama za sprečavanje daljnje izgradnje mHE u Federaciji BiH, može se zaključiti da je došlo do značajnih pomaka i da se uveliko približilo konačnom zakonskom rješenju, odnosno potpunom moratoriju. U Republici Srpskoj te izmjene protiču sporije, ali je ipak ostvaren značajan preokret stupanjem na snagu novog Zakona o OIE. Sve ove zakonske izmjene ujedno kreiraju i novu ekološku politiku unutar BiH te formiraju jaču i bučniju svijest o značaju prirodnih resursa BiH i o potrebi njene adekvatne zaštite. Nažalost, dosadašnji trendovi su praktikovanje okolišnih politika i zakona prikazivali kao nespojivost ekološko-ekonomskog diskursa, gdje je ekonomski razvoj konstantan protivnik i konkurent ekološkim zaštitnim principima. Upravo na primjeru izgradnje mHE i sprečavanja njihove daljnje izgradnje ta razlika se jasno potencirala od strane investitora, koji su rijeku nerijetko posmatrali kroz isključive ekonomsko-energetske leće. Nasuprot tome, zalaganja članica Koalicije pokazala su da očuvane i njegovane rijeke unutar zaštićenih područja mogu biti i snažan ekonomski potencijal ostvaren kroz turizam, gdje bi se na balansiran način primjenjivala zaštita i održivi razvoj u pravom smislu te riječi. Taj cilj se može postići jedino trajnom zabranom neodrživih i destruktivnih projekata poput mHE, te prostornim planiranjem i efikasnim menadžmentom prirodnih resursa kroz opsežne postupke prethodne procjene uticaja na okoliš prije dodjele koncesija, te limitiranjem broja i samog načina izdavanja koncesija za sve buduće tzv. razvojne projekte. Svakako je vrlo važno zaštititi pravo na pristup vodi unutar ustava kao osnovno ljudsko pravo. Kako bi se ovi ciljevi ostvarili u narednom periodu, potrebno je da nadležne institucije u RS-u i FBiH dovrše izmjenu zakonskog okvira za sprečavanje daljnje izgradnje mHE usvajanjem i ostalih prijedloga članica Koalicije, što uključuje:

- amandmane na Ustav RS-a i Ustav FBiH te na ustave svih 10 kantona o zaštiti vode i pravu na pitku vodu;
- raskidanje svih koncesijskih ugovora za nove mHE i reviziju postojećih;
- utvrđivanje odgovornosti nadležnih institucija i pojedinaca u postupku ishodovanja dozvola za mHE koje su u pogonu;
- reformu inspeksijskih organa i pravosudnog sistema u vezi s načinom tretiranja okolišnih predmeta.

Što se tiče konkretnih zakonskih izmjena, potrebno je **hitno**:

- usvojiti novi zakon o električnoj energiji FBiH i novi zakon o korištenju OIE i EK FBiH u skladu s komentarima članica Koalicije, s posebnim naglaskom na izostavljanje mHE kao OIE i u odnosu na podsticaje;
- uskladiti sve pravilnike u nadležnosti FMERI-ja, nakon usvajanja novog zakona o električnoj energiji u FBiH i novog zakona o korištenju OIE i EK-a;
- izmijeniti Zakon o koncesijama BiH, FBiH i RS-a (a pojedinačne zakone kantona uskladiti s novim zakonom o koncesijama FBiH) na način da se obustavi izdavanje koncesija za mHE do 10 MW, kao i da se onemogući postupak samoinicijativne ponude od strane investitora u postupku zaključivanja koncesijskih ugovora za ova postrojenja;
- izmijeniti Zakon o vodama FBiH (korigovati jezičke neusaglašenosti i kontradiktornost u odnosu na "javno dobro" što se tiče korištenje rijeka za izgradnju mHE, te u skladu s novim direktivama EU pooštriti sisteme zaštite i kaznene odredbe za nelegalno korištenje vodnih resursa);
- donijeti zakon o zaštiti rijeka u FBiH i RS-u (po mogućnosti kao poseban zakon, tj. *lex specialis*, da bi se razriješili eventualni sukobi normi u postojećem zakonskom okviru);
- izmijeniti Zakon o zaštiti prirode u FBiH i RS-u (apsolutna zabrana izgradnje mHE u zaštićenim područjima);
- izmijeniti *Zakon o prostornom* planiranju i korištenju zemljišta na nivou FBiH (i zasebne kantonalne zakone uskladiti s novim izmjenama ovog zakona), kao i Zakon o uređenju prostora i građenju RS-a, na način da se izostavi mogućnost planiranja novih mHE, a da se omogući proširenje i kreiranje novih zaštićenih područja s efikasnim i jasnim mehanizmima zaštite;
- donijeti pravilnik o ekološki prihvatljivom protoku u RS-u (u skladu s komentarima NVO-a);
- izmijeniti Zakon o upravnom postupku FBiH i u RS-u (u vezi s načinom izdavanja rješenja i njihove pravosnažnosti);
- izmijeniti Zakon o upravnim sporovima FBiH i u RS-u (da tužba na sudu sprečava izvršenje rješenja).

U Republici Srpskoj neophodno je intenzivirati zakonske izmjene vršenjem udruženog pritiska svih članica Koalicije, što uključuje povećanje i uspostavu kontinuiranih sastanaka s nadležnim institucijama, jaču medijsku prisutnost i prisutnost na terenu u vezi s pojedinačnim slučajevima već započete izgradnje mHE. ■■

Bibliografija

- Bučinski, E. (2017). Koalicija za zaštitu rijeka: Izgradnja hidroelektrana u BiH je rizična i kriminalna. *BUKA*. Preuzeto 22. septembra 2022. sa <<https://6yka.com/kolumne/koalicija-za-zastitu-rijeka-izgradnja-hidroelektrana-u-bih-je-rizicna-i-kriminalna>>.
- CZZS. (2019). Donesena Deklaracija o zaštiti rijeka Zapadnog Balkana. Centar za životnu sredinu. Preuzeto 1. oktobra 2022. sa <<https://czzs.org/donesena-deklaracija-o-zastiti-rijeka-zapadnog-balkana/>>.
- CZZS. (2022). Novi Zakon o obnovljivim izvorima energije: manje hidroelektrana, više građanske energije. Centar za životnu sredinu. Preuzeto 1. oktobra 2022. sa <<https://czzs.org/novi-zakon-o-obnovljivim-izvorima-energije-manje-hidroelektrana-vise-gradjanske-energije/>>.
- DERK – Državna regulatorna komisija za električnu energiju. (2019). *Izveštaj o radu u 2019. godini*, (PDF datoteka), str. 35, preuzeto 15. septembra 2022. sa <<https://www.derk.ba/ba/godinji-izvjetaji-derk-a/godinji-izvjetaj-2019>>.
- DERK – Državna regulatorna komisija za električnu energiju. (2020). *Izveštaj o radu u 2020. godini*, (PDF datoteka), str. 36, preuzeto 16. septembra 2022. sa <<https://www.derk.ba/ba/godinji-izvjetaji-derk-a/godinji-izvjetaj-2019>>.
- DERK – Državna regulatorna komisija za električnu energiju. (2021). *Izveštaj o radu u 2021. godini*, (PDF datoteka), str. 38, preuzeto 16. septembra 2022. sa <<https://www.derk.ba/ba/godinji-izvjetaji-derk-a>>.
- Eko akcija. (2020). ZAŠTITA RIJEKA: Šta nadležne institucije mogu i moraju uraditi. Preuzeto 5. oktobra 2022. sa <<https://voda.ekoakcija.org/bs/sadrzaj/zastita-rijeka-sta-nadlezne-institucije-mogu-i-moraju-uraditi>>.
- Eko akcija. (2021). Male hidroelektrane u BiH. Preuzeto 3. oktobra 2022. sa <<https://voda.ekoakcija.org/bs/sadrzaj/male-hidroelektrane-u-bosni-i-hercegovini>>.
- Eko akcija. (2022). Ukupan broj MHE u BiH (u pogonu). Preuzeto 4. oktobra 2022. sa <<https://voda.ekoakcija.org>>.
- Evropska komisija. (2020). Vjetar i voda pružaju većinu obnovljive električne energije. Eurostat. Preuzeto 3. oktobra 2022. sa <<https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/-/DDN-20200129-1>>.
- Evropski parlament i Vijeće Evropske unije. (2009). Direktiva 2009/28/EZ, (PDF datoteka), str. 1-46, preuzeto 11. septembra 2022. sa <<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/?uri=CELEX:32009L0028>>.

- FERK – Regulatorna komisija za električnu energiju u Federaciji Bosne i Hercegovine. (2021). Izvještaj o radu 2021. godini. (PDF datoteka), str. 29, 88, preuzeto 18. septembra 2022. sa <https://www.ferk.ba/_ba/index.php/ostalo/o-ferk-u/118-izvjestaji>.
- Koalicija. (2022). O nama. *Koalicija za zaštitu rijeka BiH*. Preuzeto 6. oktobra 2022. sa <<https://rijekebih.org/index.php/vijesti/>>.
- OIEiEK. (2022). Odluka o utvrđivanju potrebnog iznosa naknade za podsticanje i jediničnog iznosa naknade za podsticanje proizvodnje električne energije iz OIEiEK-a za 2022. godinu. Preuzeto 7. oktobra 2022. sa <<https://www.oieiek.ba/odluka-o-utvrdivanju-potrebno-iznosa-naknade-za-podsticanje-i-jedinicnog-iznosa-naknade-za-podsticanje-proizvodnje-elektricne-energije-iz-oieiek-za-2022-godinu/>>.
- Radio Slobodna Evropa. (2020). Leonardo DiCaprio opet pozvao premijera FBiH Novalića da zaštiti bh. rijeke. Preuzeto 2. oktobra 2022. sa <<https://www.slobodnaevropa.org/a/leonardo-dicaprio-pozvao-premijera-fbih-novali%C4%87a-da-za%C5%A1titi-bh-rijeke/30956338.html>>.
- River Watch. (2017). Cunami hidroelektrana na Balkanu. Preuzeto 2. oktobra 2022. sa <<https://riverwatch.eu/en/balkanrivers/news/new-report-hydropower-tsunami-balkans>>.
- Vijeće ministara BiH. (2018). Okvirna energetska strategija Bosne i Hercegovine do 2035. Konačni nacrt, (PDF datoteka), str. 1-195, preuzeto 10. septembra 2022. sa <https://fmeri.gov.ba/media/1819/okvirna_energetska_strategija_bosne_i_hercegovine_do_2035_bih_finalna.pdf>.
- Vlada FBiH, Federalno ministarstvo energije, rudarstva i industrije. (2009). Strateški plan i program razvoja energetskog sektora Federacije BiH, (PDF datoteka), str. 1-376. Preuzeto 29. septembra 2022.
- Vlada FBiH. (2020). Novalić, Đapo, Džindić i Dedić radili na mjerama za zaštitu rijeka.
- Vlada Federacije BiH. Preuzeto 2. oktobra 2022. sa <<https://fbihvlada.gov.ba/bs/novali263-272apo-dzindi263-i-dedi263-radili-na-mjerama-za-zastitu-rijeka>>.

Dodatak A

Upitnik:

Zaustavljanje daljnje
izgradnje mHE u BiH

Svrha prikupljanja informacija:

Informacije se prikupljaju za izradu *Analize zakonskih izmjena u odnosu na sprečavanje daljnje izgradnje mHE u BiH*, te će se koristiti samo za te svrhe. Naručilac analize je Fondacija Heinrich Böll Stiftung, koja je obezbijedila finansijsku podršku za istraživanje i njenu publikaciju.

Obrada podataka je sumarna i anonimna, što znači da se neće izdvajati pojedinačni odgovori.

Hvala Vam puno na izdvojenom vremenu.

#StopMHE

E-pošta*

Važeća e-adresa

-
1. Da li djelujete individualno ili u sklopu NVO unutar Koalicije za zaštitu rijeka BiH?
 - individualno
 - u sklopu NVO unutar Koalicije za zaštitu rijeka BiH
 2. Odaberite opciju koja najbolje opisuje vaš način rada unutar Koalicije za zaštitu rijeka BiH?
 - većinom volonterski
 - većinom uz naknadu u sklopu projekata/donacija
 - ostalo -----
 3. Po Vašem mišljenju kada se intenzivirala borba za zakonske izmjene za sprečavanje daljnje izgradnje mHE u BiH?

4. Da li smatrate da je udruženo djelovanje unutar Koalicije za zaštitu rijeka BiH doprinijelo zakonskim izmjenama u odnosu na sprečavanje daljnje izgradnje mHE u BiH?
 - DA
 - NE
5. Koje zajedničke aktivnosti unutar Koalicije za zaštitu rijeka BiH su po Vašem mišljenju bile ključne za ubrzavanje zakonskih izmjena u odnosu na sprečavanje daljnje izgradnje mHE u BiH?
 - sastanci s nadležnim predstavnicima institucija i/ili pojedincima
 - organiziranje mirnih protesta
 - medijska kampanja
 - pritisak na nadležne institucije i/ili pojedince putem društvenih mreža i dostavljanje usaglašenih stavova nadležnim institucijama
 - SVE gore navedeno
 - ostalo -----
6. Da li smatrate da je Koalicija za zaštitu rijeka BiH postala zagovarački, relevantan pokret sa perspektive komunikacije i pregovaranja s nadležnim institucijama?
 - DA
 - NE
7. Na koji način biste usavršili zagovarački pristup s nadležnim institucijama u postupku zakonskih izmjena za sprečavanje daljnje izgradnje mHE u BiH?

8. Da li smatrate da je potrebno intenzivirati zakonske izmjene za sprečavanje daljnje izgradnje mHE u Republici Srpskoj?

- DA
- NE

9. Na koji način biste Vi intenzivirali zakonske izmjene za sprečavanje daljnje izgradnje mHE u Republici Srpskoj?

10. Da li smatrate da je potrebno ojačati saradnju s nadležnim institucijama u cilju zagovaranja daljnje zabrane izgradnje mHE u BiH?

- DA
- NE

11. Na koji način biste Vi ojačali saradnju s nadležnim institucijama u cilju zagovaranja preostalih zakonskih izmjena radi zabrane daljnje izgradnje mHE u BiH?

12. Kratka poruka koju biste poslali nadležnim institucijama u odnosu na zakonske izmjene za zaštitu rijeka od mHE:

